

Bier in plaats van koffie en cake, de uitvaart wordt steeds persoonlijker: ‘Klein en intiem kan ook heel mooi zijn’

EINDHOVEN - Een uitvaart is al lang niet meer een bijeenkomst in de kerk met aansluitend een koffietafel. Het is een viering op een plek die mensen zelf hebben gekozen. Tegenwoordig is de centrale vraag: „Wat zou mijn vader of moeder zelf mooi hebben gevonden?”

Jurriaan Nolles 06-03-22, 11:00 Laatste update: 11:03 Bron: ED

Het valt nog niet mee om een afspraak te maken met Ellen Gijsbers, eigenaar van De Afscheidshoeve in Hoogeloon. „Goedenavond”, stuurt ze een dag van tevoren via de app. „Ik moet onze afspraak morgen helaas afzeggen vanwege een melding van overlijden.”

Het moeilijkste aan haar beroep, vertelt ze later, is als ze tegen een familie moet zeggen dat ze geen plek heeft. Vandaar dat afspraken met families altijd voorgaan. De krant komt een week later.

Intens Uitvaarten heet haar bedrijf, geopend sinds 2020. Op de weg naar Hoogeloon wordt het uitzicht steeds weidser en groener. Je komt langs boerderijen, smalle weggetjes en weilanden. Langs dorpjes als Vessem, Knegsel en Wintelre. Je ervaart hier de rust van de Kempen.

Intens Uitvaarten in Hoogeloon van eigenaar Ellen Gijsbers. © Juan Vrijdag / DCI Media

Het mooiste aan haar werk? „Een afscheid is als een puzzel, waar elk stukje moet passen. Als dat lukt, kom je tot een prachtig afscheid. Voor mij is het het mooiste als mensen zeggen dat ze het hier fijn hebben gehad.”

Het clichébeeld is: cake, koffie en droevige toespraken. Maar er is een extra dimensie gekomen: de persoonlijke uitvaart

Uitvaarten zijn de laatste decennia flink veranderd. Het clichébeeld is: cake, koffie en droevige toespraken. Maar er is een extra dimensie gekomen: de persoonlijke uitvaart. Zeker sinds de kerk naar de achtergrond is verdwenen. Een uitvaart is tegenwoordig een compleet verzorgde viering op een plek die mensen zelf kiezen.

Door corona veranderden uitvaarten en begrafenissen nog meer. Er waren afstandsbeperkingen en een bovengrens voor het aantal bezoekers. Er mochten geen handen meer worden geschud, in de plaats daarvan kwamen nieuwe rituelen. Het werd intiem en klein.

Ook een discotheek behoort tot de opties

Er zijn voorbeelden genoeg van bijzondere plekken. Afscheid in een kasteel of landgoed? Geen probleem. Er zijn boshutten om te herdenken, een uitvaart in eigen tuin kan geregeld worden. En ook de bioscoop of discotheek behoort tot de opties. Of in het buitengebied, zoals in Hoogeloon.

Soms wordt het afscheid bijna een activiteit. De uitvaarttruck in Veldhoven bijvoorbeeld, die overledenen naar de laatste plek brengt: ‘voor een ieder met een truckershart’. Ook na het afscheid is nog veel keuze: Op het Marker- of IJsselmeer bij Lelystad kan je met een Bounty-schip as verstrooien.

Het is zelfs mogelijk dat iemand op zijn eigen uitvaart spreekt: een bedrijf uit Rijswijk neemt voor het overlijden van iemand een filmpje op, en laat het als hologram zien tijdens de dienst.

Elke uitvaart is daarom altijd al voor de betrokkenen bijzonder, maar sommige mensen willen daar nog iets specialers van te maken

Irene Stengs, Ritueelonderzoeker en hoogleraar

„Mensen moeten er wel het geld voor hebben”, zegt ritueelonderzoeker en hoogleraar Irene Stengs van het Meertens Instituut. „Dan is heel veel mogelijk.”

„Maar geld of geen geld, de dood moet altijd gemarkeerd worden”, zegt ze. „Er bestaat geen samenleving waar lichamen zomaar worden weggegooid. Het einde van een leven is confronterend. Ieder overlijden roept daarom de behoefte op tot speciale, geritualiseerde handelingen. Elke uitvaart is daarom altijd al voor de betrokkenen bijzonder, maar sommige mensen willen daar nog iets specialers van te maken.”

Kerk speelt veel minder grote rol

Waar vroeger alleen koningen, keizers of andere mensen met status een bijzondere uitvaart kregen, is dat nu voor veel meer mensen weggelegd. Stengs: „Voor de Tweede Wereldoorlog waren veel mensen arm en er waren grote gezinnen. Met de wederopbouw is dat veranderd. Er is meer geld, de gezinnen zijn kleiner, er is meer aandacht voor wat wel ‘het individu’ wordt genoemd, het vieren van verjaardagen is daar uitdrukking van. De toegenomen behoefte om uitvaarten persoonlijk te maken is ook onderdeel van deze ontwikkeling.”

Want onze samenleving is anders gaan nadenken over afscheid nemen. De kerk speelt een veel minder grote rol dan tot ver in de vorige eeuw. Dit betekent dat mensen hun afscheidsrituelen anders zijn gaan invullen. De uitvaartbranche speelt daar op in.

Vaak gaat het om de kleine dingen. De dingen die het persoonlijk maken

Joy van Delft, Uitvaartverzorgster bij Dela in Eindhoven

Vaak weten mensen helemaal niet wat mogelijk is, vertelt Joy van Delft. Zij is uitvaartverzorgster bij Dela in Eindhoven. Ze doet het werk nu 15 jaar en zag het vak in die jaren veranderen. Tegenwoordig is de centrale vraag: „Wat zou mijn vader of moeder zelf mooi hebben gevonden?”

Biedt dat dan extra troost? „Ik denk het wel. Bezoekers zeggen achteraf: dat had Jan zeker mooi gevonden. Het is fijn om iemand te herkennen in een dienst. Dat is voor nabestaanden fijn en comfortabel.”

En daarom komt Van Delft tegenwoordig op veel plekken. Kroegen, koffiehuisjes, theaters en ook bij mensen thuis. „Vaak gaat het om de kleine dingen. De dingen die het persoonlijk maken.”

Intens Uitvaarten in Hoogeloon. © Juan Vrijdag / DCI Media

Bij iemand die van oldtimers hield, zette ze zijn oldtimer voor de deur van de zaal. Wat ze ook deed was het recept voor de lievelingssoep van een overleden grootmoeder meegeven, inclusief een bouillonblokjes. Ze gaf zaadjes mee voor vergeetmenietjes, omdat die ieder jaar weer bloeien waardoor ieder jaar weer aan de overledene denkt. „Dat wil je eigenlijk. Iemand meenemen in de toekomst.”

Persoonlijke elementen

Hoogleraar Stengs ziet dezelfde ontwikkeling. Uitvaarten zijn nu veel vaker uniek met veel persoonlijke elementen. „In onze samenleving vieren individuen het leven met verjaardagen. Ook hier zie je de trend om dit een feest een speciale touch te geven. Datzelfde zie je bij uitvaarten gebeuren.

Volgens Stengs zijn mensen naar eigen vormen en rituelen op zoek gegaan, nadat de kerk naar de achtergrond is verdwenen. „Juist vanwege die behoefte om de dood te markeren en goed afscheid van een persoon te kunnen nemen.

Voor sommige mensen is het plakje cake te gewoontjes. Niet bijzonder genoeg. Dus bedenkt er iemand uitvaartbier en uitvaartkoekjes

Irene Stengs, Ritueelonderzoeker en hoogleraar

De hoogleraar wandelt altijd een rondje over de uitvaartbeurs. „De kist, bloemen, muziek, eten. Elk ritueel kan apart worden genomen om daar extra nadruk op te leggen. Voor sommige mensen is het plakje cake te gewoontjes. Niet bijzonder genoeg. Dus bedenkt er iemand uitvaartbier en uitvaartkoekjes.”

Als het gaat om trends gaat, staat de persoonlijke uitvaart op één. Ook de techniek heeft de uitvaartwereld veranderd; foto's filmpjes, nieuwe vormen van drukwerk en social media. Bij iedere uitvaart ziet Joy van Delft van Dela nieuwe rituelen ontstaan.

Beschilderen van de kist is bekend, maar het gebeurt steeds vaker dat kinderen bij de uitvaart worden betrokken. Ze helpt tieners met powerpoints en kinderen met drukwerk. Bijzonder is de bellenblaas waarmee kinderen zeepbellen naar boven blazen met lieve woordjes. „En dan doen ze dat later met mama nog een keer: even bellen naar oma blazen.”

Waar het volgens Van Delft op neer komt, is dat uitvaarten geen statische gebeurtenissen meer zijn. „Mensen hebben liever een persoonlijke dienst van een half uur, dan een standaardherdenking van een uur.”

André Hazes

De vraag is waar deze trend begonnen? Er zijn bekende voorbeelden, vertelt Janieke Bruin die aan Tilburg University onderzoek deed naar muziek en rituelen rond uitvaarten in Nederland. Aan het begin van het proces naar de persoonlijke dienst, was volgens haar de uitvaart van de Amsterdamse horeca-ondernemer Manfred Langer, vermaard eigenaar van discotheek iT. Beelden van die uitvaart waren zo bijzonder dat ze de hele wereld over gingen. Zijn lichaam werd opgebaard in een luxe roze kist en ging door de grachten.

Intens Uitvaarten in Hoogeloon. © Juan Vrijdag / DCI Media

Nog bekender is de uitvaart van zanger Andre Hazes, met een afscheidsconcert in de Arena. De kist kwam pontificaal op de middenstip te staan, samen met een enorme hoeveelheid bloemen. Mensen zagen live op televisie hoe de familie speechte en René Froger zong. Ook de asverstrooiing, via vuurpijlen, maakte veel indruk.

„Mensen dachten: verrek, het kan zoveel anders. Tijdens die uitvaarten werd zo veel mogelijk recht gedaan aan de overledene. Er werd vooral gekeken naar hoe de persoon was. Dat is de nieuwe norm geworden.”

Uitvaarten zoals die van Hazes werden de opmaat voor uitvaarten naar wens van de overledene. Bruin: „Als oma van kroketten hield, dan worden er kroketten gegeten. Als je van

discomuziek hebt gehouden, wordt discomuziek gedraaid, of we gaan zelfs naar de discotheek. We doen ons best om zoveel mogelijk recht te doen aan degene die is overleden.’’

Als ik bij mensen aankom, wil ik weten hoe het met ze gaat

Ellen Gijsbers, De Afscheidshoeve in Hoogeloon

In Hoogeloon doet Ellen Gijsbers het op haar eigen manier. Ze leidt rond over haar terrein met meerdere gebouwen. Aan de rand van het dorp staat de oude boerderij met twee bijgebouwen, die zij en haar man Peter in 2006 kochten.

Gijsbers opent de deur van De Afscheidshoeve, de plek waar uitvaartceremonies worden gehouden. Het spreekgestoelte staat voor een enorm raam, waar zonnestralen door schijnen. Achter dat raam grazen schapen. Eigenlijk is hier alleen groen te zien. Afscheid nemen gebeurt hier in alle rust. De persoonlijke uitvaart, die heeft ook zij voor ogen. „We hebben geen mal klaarliggen. Als ik bij mensen aankom, wil ik weten hoe het met ze gaat. Wat er is gebeurd. Dat is ons begin.’’

Mooi en dankbaar werk

Het heeft jaren gekost om de oude boerderij op te knappen, in de tussentijd deed zij meerdere opleidingen in de uitvaartzorg. Sinds twee jaar is het af. En is daar dat enorme raam, de groene banken van velours en stoelen in vier tinten. Gijsbers' partner Peter en drie kinderen wonen er naast. „Als familie helpen we andere families bij een afscheid’’, zegt ze. „Tijdens uitvaarten gaat het echt ergens over. Je komt tot de kern. Dat is mooi en dankbaar werk.’’

Ik hoop dat mensen beseffen dat klein en intiem ook mooi kan zijn

Ellen Gijsbers, De Afscheidshoeve in Hoogeloon

De boerderij moest een plek worden waar mensen samen kwamen. Diensten waar het leven wordt gevierd, zoals ze dat zelf zegt. „Herdenkingen waar mensen dicht bij zichzelf komen.’’

Het is druk geweest de afgelopen maanden, vertelt Gijsbers. Hoe dat komt, weet ze niet. Nee, niet door corona. Ze ergerde zich weleens aan berichten in de media. „Alsof mensen nog alleen maar overlijden door corona. Maar verliezen gaan altijd door’’, zegt ze. Wat ze na corona wel hoopt is dat mensen beseffen dat klein en intiem ook mooi kan zijn.

Intens Uitvaarten in Hoogeloon. © Juan Vrijdag / DCI Media

Het leidt tot de vraag welke uitvaart het beste is voor de rouwverwerking. Is intiem beter dan massaal? Stijf beter dan uitbundig?

Hoogleraar Stengs: „Dat kan je niet zeggen. Het gaat erom dat mensen iets gedaan hebt. Dat mensen hun herinneringen en gevoelens over de overledenen hebben uitgesproken en verbondenheid in hun verlies hebben gevoeld. Met behulp van rituelen maken mensen een nieuwe wereld, een wereld zonder de overledene. Dat gevoel van verbondenheid kan lang blijven resoneren en troost geven.”

Speelgoed voor de kinderen

In Hoogeloon gaat de rondleiding verder. Het café, waar de verhalen loskomen en herinneringen worden opgehaald. Ze laat de uitvaartauto zien, ingepakte kisten, de plek waar mensen worden verzorgd en gebalsemd. Met trends heeft Gijsbers niet zoveel. „Het gaat gewoon om vrijheid, aandacht en warmte.”

Er zijn huiskamers, met koffiezetapparaten, houten tafels, kachels lange tafels. Overleden mensen worden hier opgebaard, alsof het in een huiskamer is. Hier worden kisten versierd en bloemen uitgekozen. Het speelgoed voor de kinderen komt te voorschijn, en er worden foto's gekeken in de albums.

Zo doen ze het in Hoogeloon, maar Gijsbers heeft een algemeen advies: „Blijf altijd dicht bij jezelf.”